

виробляє поточне середовище існування сучасної людини, включно з так званою віртуальною реальністю.

Література

1. Деррида Ж. О грамматиологии: Пер. с франц. Н. Автономовой – М.: Ad Marginem, 2000. – 511 с.
2. Derrida J. De la Grammatology. Paris: Les Editions De Minuit, 1967. – 447p.
3. Derrida J. Of grammatology: Transl. by G.Chackravorty Spivak, – Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 1998. – 360 p.
4. Просяник О. Фердинанд де Соссюр: деміфологізація концепції: Монографія. – Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2018. – 276 с.
5. Rousseau J.-J. Essai sur l'origine des langues, in Collection complète des oeuvres, Genève, 1780-1789, vol. 8, in-4. P. 355-435. Édition en ligne www.rousseauonline.ch version du 7 octobre 2012 <http://www.rousseauonline.ch/Text/essai-sur-l-origine-des-langues.php>.

ОНТОЛОГІЧНИЙ РЕЛЯТИВІЗМ В. В. О. КВАЙНА

Глущенко Є. В.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

Тема онтологічної відносності та зобов'язань є однією з центральних в аналітичній філософії В. В. О. Квайна, ідеї котрого є наразі актуальними [3]; ці питання входять до двох провідних течій *аналітичної онтології* та *філософія мови*. Віллард Ван Орман Квайн є визнаним експертом в напрямку філософії мови, а також аналітичним філософом, який долучив онтологічні проблеми в обіг питань філософії мови. Вважаємо доречним приділити увагу його поглядам на питання щодо особливостей реалізації онтологічних зобов'язань взаємовідношення *раціональності* і *смыслу*. Для розкриття цих питань наведемо декілька прикладів з його творів відносно поданого питання в яких можна визначити аналіз його думок і ідей відносно проблем релятивістського компонента в онтології Квайна; а також тих питань, що стосуються безпосередньо питань онтологічних зобов'язань.

Історично, ідеї Квайна належать до переломних, і зміни з міркування заборони або відхилення метафізики, а разом із нею і питань онтології, що були притаманні аналітичній філософії до 50-х років ХХ століття, були такими, що змогли відтворити місце і роль метафізики, а разом із нею і онтології до числа важливих проблем філософії [2, с. 9]. Із розквітом філософії, яка належить до постмодернізму та подібних течій виникла низка питань щодо метафілософських проблем, що в аналітичній філософії відобразилося як питання проблематизації реїстичних ідей і разом із ними тих питань, що стосуються статусу самої філософії, як спроможної відтворювати деякі з подібних питань. В цьому плані філософія Квайна виступила на захист філософських ідей, як таких, що не відрізняються від наукових. Ймовірно, що проблема онтологічних зобов'язань із цим пов'язана найбільш тісно [4, с. 90].

Квайн звертається до проблеми онтологічних зобов'язань в контексті проблематизації питань логіки, зокрема, логік більших порядків; розвиваючи питання семантики логіки та математики, філософ звертається до проблем невизначеності перекладу, а також до критики емпіричних підходів науки. В подальшому ці два шляхи наводять Квайна на думку відносного, як онтологічної відносності, так і онтологічних зобов'язань [1, с. 5-6].

Враховуючи особливості низки питань теорії дескрипцій, таких як, проблеми іменування об'єктів, а також визначення їх статусу, Квайн вдається до розгляду кола питань, що є суттєвими для вирішення статусу остенсивних визначень. (В цьому пункті з'являється питання про неможливість однозначного обґрунтування перекладу.) Далі, відома критика дистинкції *аналітичне/синтетичне* розглядається ним наступним науковим кроком до поняття онтології та її проблем. Сумнів можливості виокремлення суто *аналітичних* чи суто *синтетичних* понять змушує автора вдатися до номіналістичних питань, від яких перехід до онтологічної проблематики має прямі шляхи [1, с. 7-10].

Квайн формально визначає, що таке онтологія – це все те, що відповідає на питання *що може існувати?, які умови покладаються на існування якоїсь речі? та що саме існує?* і т.і., коли кожна з речей може бути визначена його максимою: *«Існувати – бути значенням змінної [в логіці предикатів]»* [2, с. 340]. Оскільки, останнє враховує можливість внутрішніх кореляцій онтологічних сутностей, а останнє проблематизуються питанням вибору коректної інтерпретації, але, враховуючи факт неможливості вибору однозначного перекладу, питання онтології переходить до необхідності з'ясування кореляцій вибору тієї чи іншої сутності в концептуальній схемі [4, с. 96-97].

Погляд на речі, або на те, що оточує нас в дійсності є лише способом розуміння реальності (=того, що оточує нас), або методом руху крізь реальність. Сама ж реальність може бути уявленою такою, якою людина забажає через те, що не існує якоїсь однієї абсолютно вірної інтерпретації. (Квайн наполягає не на тому, що не існує однієї вірної інтерпретації, а саме на тому, що ми не можемо вказати яка з-поміж інших інтерпретацій є правильною.) Концепти, в цьому випадку, є тим, що можна назвати корекцією речей або ситуацій – корелятом того, що відчувається; тобто, комплекс інтенціональних компонентів (який, ймовірно, має функціональний зв'язок із конотацією) лише моделює залежність самого сприйняття і його агентів. Таким чином, чим сильнішим є наш інструмент опису дійсності (тобто, більша наявність виразних і описових засобів наявна в такій мові), тим на більш потужну концептуальну схему відображення дійсності можна очікувати. Сила ресурсів останньої дозволяє наблизитися до вирішення питань того, чим є і які онтологічні зобов'язання ми можемо мати в тому чи іншому випадку.

Оскільки ми не можемо бути впевненими в том, в якій мірі явлення дійсності: речей та подій, було сконструйовано за допомогою концептуалізації, вважається доречним розуміти маючим невеликі шанси наближення до найбільш дійсної серед інших репрезентації реальності. Онтологія, в цьому разі, конструюється нами лише як релятивна, або така, що має тільки внутрішні залежності чи відсилання, і немає зовнішніх регуляторів. Враховуючи останнє, пошук можливих корелятів онтологічних зобов'язань може бути перенесеним із метафізичної площини, в площину, наприклад, естетики чи етики – саме в це напрям вважався таким, в якому відбувалося формування філософії мови Квайна [3].

Отже, демонструючи перехід від питань мови, зокрема, епістемологічних дистинкцій, проблем перекладу, і далі – номіналізму, Квайн розробляє онтологію із внутрішньо зорієнтованим принципом, якій потребує вияснення питань того, за якими принципами утворюється та чи інша річ в концептуальній схемі, що виступає не відображенням, а тільки корелятом бачення світу.

Література

1. Куайн У. В. О. С точки зрения логики: 9 логико-философских очерков / Пер. В. А. Ладова, В. А. Суровцева; под общ. ред. В. А. Суровцева. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2010. – 272 с.
2. Куайн У. В. О. Слово и объект. Перевод с англ. М.: Логос, Праксис, 2000. – 386 с.

3. Стролл А. Аналитическая философия: двадцатый век / пер. с англ. В. В. Целищева. Сер. Библиотека аналитической философии. – М.: Канон+ РООИ «Реабилитация», 2020. – 384 с.
4. Макеева Л. Язык, онтология и реализм. [Текст] / Л. Б. Макеева ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом. Высшей школы экономики, 2011. – 310, [2] с.

ПЕДАГОГІКА КУЛЬТУРИ БОГДАНА НАВРОЧИНСЬКОГО

Гончаренко О. А.

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, Хмельницький, Україна*

Богдан Наврочинський (1882–1974) – польський педагог та історик педагогіки. Вершиною творчого життя Наврочинського більшість його дослідників вважають працю «Духовне життя. Нарис філософії культури» (1947), яка є такою очевидно через те, що написана у час Другої світової війни, «перед війною [автор] написав би її по-іншому або може не написав би взагалі» (Nawroczyński 1947, S. 5). Ця праця також позначає певну межу у творчості вченого: міжвоєнний час автономного розвитку у царині педагогіки та повоєнний час змагань за власні погляди в умовах радянського панування у Польщі, яке змусило його у надзвичайному порядку перейти у 1948 році на пенсію, й лише у 1957 році він повернувся у Варшавський університет на кафедру теорії та організації шкільництва. Праця «Духовне життя. Нарис філософії культури» (1947) – ключ до розуміння філософської педагогіки науковця, якою він, як вважає сучасний дослідник польської філософії виховання Славомір Штобрин, означив загальновідому сучасності царину «філософія освіти» (Sztobryn 2012, S. 261).

Підставами філософської педагогіки Наврочинський визначав педагогіку культури, підставами якої він вважав педагогіку культури, яка виникла у Німеччині в результаті досліджень культури, здійснених Вільгельмом Дільтеєм, Вільгельмом Віндельбандом та Генріхом Рікертотом. Так, зокрема, у праці «Сучасні педагогічні напрями» (1934) Наврочинський зазначив, що для педагогів культури метою виховання є власне культура: «Проте під культурою вони розуміють не тільки витворені культуральні блага, але також духовний процес, що відбувається на підставах цих благ» (Nawroczyński 1987, S. 516). У цьому процесі науковець розрізняв:

- 1) розуміння і використання готових культуральних благ;
  - 2) витворення нових культуральних благ;
  - 3) формування нових поколінь на усталеній культурі до дієвої та творчої участі у ній
- (Nawroczyński 1987, S. 516).

Культуральним життям з позицій педагогіки культури вчений визначив неперервне зусилля, спрямоване на утвердження найвищих цінностей у людських справах, а вихованням – реалізацію культури в людині, що розвивається. Тим самим Богдан Наврочинський погодився з польським і російським педагогом культури Сергієм Гессеном, що «виховання є нічим іншим, як тільки культурою індивіда» (Гессен 1995, С. 35), та німецьким педагогом культури Георгом Кершенштайнером, що «виховувати – означає поширювати культурні цінності, інакше кажучи, релігійні, наукові, мистецькі, моральні, державнополітичні ідеали, та робити їх сподвижними максимами прийдешнього покоління» (Кершенштайнер 1918, С. 17).

Автору «Сучасних педагогічних напрямів» імпонувало вихід педагогіки культури за межі національної та державної педагогіки, зокрема ствердження Гессеном відповідності мети виховання цілям культури та доведення, що національного виховання як особливого виду виховання, поряд з вихованням моральним, науковим і художнім, немає й не може бути (Гессен 1995, С. 36); а також визначення Кершенштайнером метою державногромадянського виховання